

Grzegorz KLAMAN

Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku

BIOmedia W AKADEMII SZTUK PIĘKNYCH W GDAŃSKU

Prowadzone zajęcia i projekty z obszaru bioartu miały początek w ASP w Gdańsku w roku 2005, kiedy w Pracowni Działań Transdyscyplinarnych powstała pierwsza praca z użyciem żywych bakterii pt. *Żyrandol* autorstwa Igora Duszyńskiego. Ta i kolejne powstające projekty wywoływały spory i dyskusje o sens zastosowania żywych organizmów w działaniu artystycznym, gdyż w obszarze akademickim natura mogła być wyłącznie martwa – na obrazie. Taką krytyczną pracą była jedna z pierwszych bioinstalacji, złożona z martwych much i tworząca biotapetę na ścianie mojej pracowni. Już w tej wczesnej pracy pojawiają się ważne wątki biopolitycznego spojrzenia na współczesną kulturę inspirowane myślą Michela Foucaulta.

Pojawienie się w edukacji artystycznej biomedii było procesem co najmniej kilkusetletnim, jeśli uwzględnimy poprzedzające je praktyki land artu oraz te z udziałem ciała artysty oraz mięsa/ciał zwierząt stosowanych jako kolejne nowe medium. Świadomość krytyczna stopniowo oddziaływała na praktyki twórcze przebudowując fundamentalne relacje podmiot/artysta - dzieło-dzieło/żywy organizm. Brak rozbudowanej aparatury naukowej i odpowiednich narzędzi spowolnił procesy rozwoju sztuki mediów należących

do obszaru mediów cyfrowych, zmierzającego w kierunku tworzenia hybryd maszynowo-biologicznych lub istot żywych, samych w sobie nie poddanych wcześniejszym próbom asymilowania w procesach twórczych. Zniesienie dychotomii kultura – natura uwalnia nas od humanocentrycznej perspektywy przypisującej nam bezpodstawnie pozycje nadrzędną i dominującą kosztem innych bytów i otaczającej nas ekosfery.

Bioart stał się możliwy wraz z postępującą wymianą i współpracą interdyscyplinarną artystów, biologów, informatyków i biotechnologów. Dzięki ich otwartości i akceptacji dla eksperymentalnych praktyk artystycznych możliwe są wspólne przedsięwzięcia z udziałem naukowej aparatury i uniwersyteckich laboratoriów.

Od roku 2010, my artyści, budujemy z biologami wspólny język i aparat pojęciowy. Pierwszym podsumowaniem naszej pracy była Międzynarodowa Konferencja *Biowładza i Bioaktywizm. Sztuka w dobie posthumanizmu*, którą zorganizowałem w 2013 roku w ASP i w Instytucie Sztuki Wyspa (ISW). Konferencji towarzyszyła powarsztatowa wystawa prac studentów, prezentująca szerokie spektrum prac biomedialnych powstałych pod opieką naukową dr Anny Białej z Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego.

Pracownia Działañ Transdyscyplinarnych, 2008. Fot. Grzegorz Kłaman

Alina Źemojdzin, *aLine*, dyplom magisterski, 2008. Fot. Autorka

Zoe przyjęło „ton” oznaczający życie wszelkich istot żywych. (...) Znaczeniem słowa zoe jest wszelkie bliżej nieokreślone życie, natomiast bios zarysowuje (...) wyraziste, charakterystyczne kontury życia, odróżniające jedno istnienie od drugiego; jego „ton” wyraża życie o określonych cechach.

Karl Kerenyi, *Dionizos, Archetyp życia niezniszczalnego*

Ewelina Czaplicka, *Las Vegas*, dyplom magisterski, 2014. Fot. Autorka

Adam Kruk, *Książka*, IS Wyspa, 2013. Fot. Elvin Flamingo

Justyna Orłowska, *Biograffiti*, IS Wyspa, 2013. Fot. Elvin Flamingo

Autoportret Zofii Martin dobrze ilustruje przesunięcie środka ciężkości z tradycyjnie pojmowanego portretu, jaki jest kanonicznym sposobem prezentacji osoby, ku portretowi współtworzonemu przez zamieszkujące nas inne symbiotyczne organizmy.

Zofia Martin, *Autoportret*, IS Wyspa, 2013. Fot Elvin Flamingo

Michał Znojek, *Wysadzamy miasto*, 2013. Fot. Michał Szlaga

**Samo rozumienie tego, kim
jesteśmy, jakimi jesteśmy
formami życia i jakie formy
życia zamieszkujemy,
sprowadziło *bios* z powrotem
do zoe.**

Nikolas Rose, *The Politics of Life, Itself. Biomedicine, Power, and Subjectivity in the XX Century*

Justyna Orłowska, *Plant.BioLab*, 2012. Fot. Autorka

Zoe rozumiane jako nieokiełznana żywa materialność w tradycji zachodniej w zasadzie traktowana była jako coś, czego nie da się ani reprezentować, prezentować czy asymilować ani nawet pomyśleć

Rosi Braidotti, *Transpositions. On Nomadic Ethics*

Justyna Orłowska, *Plant.BioLab*, 2012. Fot. Autorka

Anna Kalwajtys, *Bios Body Lab*, 2015. Fot. Archiwum ASP w Gdańsku

Plant.BioLab - licencjacki dyplom Justyny Orłowskiej, w swym założeniu odwraca role człowiek-roślina, tak, aby to roślina profitowała z tej relacji: to nie ona karmi sobą człowieka, jak dzieje się od tysięcy lat na planecie Ziemia, lecz człowiek karmi ją własną krwią, jest symboliczną prefigurą hipotetycznej zmiany. Trwający ponad rok eksperyment w domowym biolabie z udziałem muchołówki *Dionaea* i rosiczki *Drosera L.* odwrócił role człowiek-roślina. Cały proces tej symbiotycznej relacji był dostępny on line na blogu <http://plant-lab.blogspot.com>. Jak opisała to artystka w pracy teoretycznej, projekt ten był dla niej ważnym doświadczeniem transgatunkowej relacji, choć nie powiódł się zamysł przeniesienia informacji DNA artystki do DNA roślin.

W pracy doktorskiej Anny Kalwajtys obserwujemy symbiotyczną relację pomiędzy ciałem artystki a bakteriami; doświadczamy stanu translacji zjawisk naukowych (w postaci ich fragmentarycznej reprezentacji) na język sztuki ciała, a uogólniając na język sztuk wizualnych. W sztukach bio-

performatywnych ciało artysty przemieszcza się wykreślając Noosferę, czyli obszar eksperymentu łączącego w ramach jednego projektu badania nad umysłem i relacją wobec natury i środowiska, w tym środowiska kulturowego i sztuki. Warto podkreślić, że badania naukowe z obszaru „ucieleśnionego poznania” użyczają artystom narzędzi językowych i teoretycznych do zrozumienia i zdefiniowania tego, czym jest bioperformans.

Jarosław Czarnecki (aka Elvin Flamingo) w swojej pracy doktorskiej mówi o „rekonstrukcji nie-ludzkiej kultury,” co ma go, z jednej strony, uchronić przed pychą ludzkiej kreacji, a z drugiej zaś stawia go w polu trudnych etycznych i estetycznych wyzwań. „Twórca” musi poruszać się w tym polu bardzo ostrożnie, gdyż tak naprawdę buduje, albo raczej odbudowuje, relację międzygatunkową. Otwarta formuła projektu i szczególnie wiążąca jakiej ta relacja wymaga stanowią radykalne przewartościowanie, opisane przez Czarneckiego w MANIFEŚCIE SZTUKI SYMBIOTYCZNEJ (zobacz poniżej). Wnioski wy-

Anna Kalwajtys, *Bios Body Lab*, 2015. Fot. Archiwum ASP w Gdańsku

plywające z tego projektu będą naszym doświadczeniem dnia jutrzejszego i jakie, by one nie były, wnoszą rewolucyjny i radykalny powiew w czasie zatęchłego Antropocenu (pojęcie zaproponowane przez noblistę i chemika Paula J. Crutzena razem z Eugene'em F. Stoermerem, w 2000 roku).

MANIFEST SZTUKI SYMBIOTYCZNEJ

1. Maszyna może tworzyć sztukę
2. Człowiek i maszyna może tworzyć sztukę symbiotyczną
3. Symbiotic art jest nowym paradygmatem, który otwiera nowe możliwości dla sztuki
4. Obejmuje produkcję i całkowicie rezygnuje z posługiwania się ręką w sztuce
5. Całkowicie rezygnuje z osobistej ekspresji i centralnego miejsca człowieka jako artysty
6. Polega na całkowitej rezygnacji z jakichkolwiek ambicji moralizatorskich lub duchowych, oraz jakichkolwiek celów reprezentacji czegokolwiek.

1. Machines can make art
2. Man and machine can make symbiotic art
3. Symbiotic art is a new paradigm that opens up new ways for art
4. It involves totally relinquishing manufacture and the reign of the hand in art
5. It involves totally relinquishing personal expression and the centrality of the artist/human
6. It involves totally relinquishing any moralist or spiritual ambition, or any purpose of representation.

Leonel Moura, Henrique Garcia Pereira, *Symbiotic Art Manifesto* (2004).
Tłum. Jarosław Czarniecki

Konferencja z 2013 roku przekonała mnie o słuszności wybranego kierunku działania. Zarysowane wtedy problemy z czasem jedynie nabrały wagi, zmuszając mnie do poszerzenia obszaru, jakim powinniśmy zajmować się w edukacji artystycznej, w której sztuka nowych mediów zaczęła poważnie traktować aspekt BIOMedialny

Jarosław Czarnecki, *Symbiotyczność tworzenia. Rekonstrukcja nie-ludzkiej kultury*, 2014. Fot. Marek Frankowski

jako ten, który w zasadniczy, a nawet rewolucyjny sposób, zmienia rozumienie procesu twórczego rozpisanego na wiele zróżnicowanych podmiotów. Rola sztuki współczesnej, jeśli postrzegamy ją jako krytyczne praktyki oparte o wiedzę i świadomość polityczną, otwiera przed nami artystami nowe niewyobrażalne możliwości rozwoju i współpracy interdyscyplinarnej. Do tej pory powstało Koło Naukowe BIOMEDIA z udziałem studentów ASP i studentów Wydziału Biologii UG, w 2018 roku została zorganizowana wspólna konferencja w ASP oraz zainicjowany projekt artystyczno-badawczy *Artlab Natura+* na Wyspie Sobieszewskiej w Instytucie Sztuki Wyspa. Prace dyplomowe z obszaru biomedii stanowią powiększający się ilościowo procent prac realizowanych na kierunku Intermedia. Na koniec pragnę przytoczyć fragment wypowiedzi towarzyszącej pracy dyplomowej *10 K genes* Jakuba Danielewicza prezentowanej w wewnętrznym ogrodzie Wydziału Biologii UG:

Francuski botanik Gilles Clement określił świat jako *planetarny ogród*, a z ludzkości uczynił odpowiedzialnego za jego stan ogrodnika. Dwadzieścia lat po tym stwierdzeniu wydaje się jednak, że najlepszą formą troski byłoby rozpoznanie własnej zależności od innych gatunków i współistnienie z nimi, a tym samym zerwanie z jakąkolwiek formą dualistycznych podziałów. Reakcja na szereg czynników społecznych, wciąż rosnące nierówności, ponadnarodowe, prywatne interesy i ochrona środowiska wymagają rozszerzonej, wspólnotowej odpowiedzialności.

Bibliografia

- Afeltowicz, Łukasz. *Modele, artefakty, kolektywy: Praktyka badawcza w perspektywie współczesnych studiów nad nauką*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012.
- Bakke, Monika. *Bio-transfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizmu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2010.
- Biowładza i bioaktywizm. Sztuka w dobie posthumanizmu*. Red. Grzegorz Kłaman. Gdańsk: Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku, 2015.
- Braidotti, Rosi. *Transpositions: On Nomadic Ethics*. Oxford, United Kingdom: Polity Press, 2006.
- Braidotti, Rosi. *Po człowieku*. Tłum. Joanna Bednarek i Agnieszka Kowalczyk. Warszawa: PWN, 2014.
- Czarnecki, Jarosław. *Symbiotyczność tworzenia*. Red. Iwona Bigos i Katarzyna Gumowska. Gdańsk: Gdańska Galeria Miejska, 2014. Katalog wystawy pracy doktorskiej.
- Clark, Andy. *Natural-Born Cyborgs*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Czas Kultury - ZO/Opozycje*, 6 (2007) (141). Red. Monika Bakke.
- Esposito, Roberto. *Bios: Biopolitics and Philosophy*. Tłum. Timothy Campbell. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008.
- Haraway, Donna J. „The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others.” W Lawrence Grossberg, Cary Nelson i Paula A. Treichler, red., 295-337. *Cultural Studies*. New York: Routledge, 1992.
- Hirszfeld, Aleksandra. „Body is a Big Place (Helen Pynor and Peta Clancy).” Seria Art&Science Meeting. http://www.artand-sciencemeeting.pl/teksty/body_is_a_big_place_helen_pynor_and_peta_clancy-7/.
- Jelewska, Agnieszka. *Ekotopie. Ekspansja techno kultury*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2013.
- Kalwajtys, Anna. „BiosBodyLab.” Doktorat, ASP Gdańsk, 2015.
- Latour, Bruno. *Polityka natury*. Tłum. Agata Czarnacka. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2009.
- McLuhan, Marshall. *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*. Tłum. Natalia Szczucka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 2004.
- Shusterman, Richard. *Świadomość ciała. Dociekania z zakresu somaestetyki*. Kraków: Universitas, 2010.
- W stronę trzeciej kultury. Koegzystencja sztuki, nauki i technologii*. Seria Art&Science Meeting. Red. Ryszard W. Kluszczyński. Gdańsk: CSW Łaźnia, 2011.
- Wonderful Life: Laurent Mignonneau+Christa Sommerer*. Seria Art&Science Meeting. Red. Ryszard W. Kluszczyński. Gdańsk: CSW Łaźnia, 2012.